Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

УДК 342

Тична Богдана Миколаївна

кандидат юридичних наук,

начальник управління юридичного забезпечення –

помічник начальника з правової роботи

Національний університет оборони України

Tychna Bohdana

Candidate of Legal Sciences,

Head of the Legal Support Department –

Assistant to the Commandant for Legal Affairs

National Defence University of Ukraine

ORCID: 0000-0002-3948-4570

Іщенко Марія Володимирівна

ад'юнкт кафедри операційного права

навчально-наукового інститут воєнної історії, права та соціальних наук

Національного університету оборони України

Ishchenko Mariia

Postgraduate Student-Officer of the Department of Operational Law

Educational and Scientific Institute of Military History,

Law and Social Sciences

National Defence University of Ukraine

ORCID: 0009-0008-1328-589X

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ЖЕРТВ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

SYSTEMATIZATION OF LEGISLATION ON THE PROTECTION OF VICTIMS OF ARMED CONFLICT IN UKRAINE: AN ADMINISTRATIVE-LAW PERSPECTIVE

Анотація. *Вступ. Збройна агресія Російської Федерації проти України зумовила формування значного масиву нормативно-правових актів, спрямованих на захист осіб, які зазнали шкоди внаслідок збройного конфлікту. Водночас розвиток такого законодавства відбувався фрагментарно, без єдиної концептуальної основи, що призвело до розпорошення правового регулювання, множинності статусних режимів, дублювання повноважень органів публічної влади та неузгодженості адміністративних процедур. За цих умов проблема систематизації законодавства набуває ключового значення для забезпечення ефективного адміністративно-правового захисту жертв збройного конфлікту.*

Мета. Метою статті є дослідження стану та виявлення проблем систематизації законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту в Україні, а також обґрунтування ролі систематизації у підвищенні ефективності адміністративно-правового регулювання у зазначеній сфері.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є норми Конституції України, закони та підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють окремі аспекти захисту жертв збройного конфлікту, а також наукові праці вітчизняних учених з адміністративного права і процесу. Методологічну основу становлять формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий та логіко-юридичний методи.

Результати. У статті виявлено прояви вертикальної, горизонтальної, процедурної, статусної та реєстрової несистемності законодавства, що ускладнюють реалізацію конституційних гарантій постраждалих осіб. Обґрунтовано, що відсутність базового закону про жертв збройного конфлікту, множинність спеціальних статусів і

автономних реєстрів, а також неуніфіковані адміністративні процедури призводять до багаторазового підтвердження одних і тих самих юридично значущих фактів та формування фактичної адміністративної нерівності.

Перспективи. Перспективним напрямом є формування єдиної моделі систематизації законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту, що поєднує кодифікацію, уніфікацію та консолідацію нормативних актів, а також запровадження принципу взаємного визнання юридично значущих фактів і створення інтегрованого реєстру жертв збройного конфлікту.

Ключові слова: *систематизація законодавства, жертви збройного конфлікту, внутрішньо переміщені особи, адміністративно-правове регулювання, публічне адміністрування, адміністративні процедури, нормативна фрагментація, інтегрований реєстр.*

Summary. *Introduction. The armed aggression of the Russian Federation against Ukraine has led to the formation of a significant body of normative legal acts aimed at protecting persons who have suffered harm as a result of the armed conflict. At the same time, the development of such legislation has taken place in a fragmented manner, without a unified conceptual framework, which has resulted in the dispersion of legal regulation, the multiplicity of status regimes, the duplication of powers of public authorities, and the inconsistency of administrative procedures. Under these conditions, the problem of systematization of legislation acquires crucial importance for ensuring effective administrative and legal protection of victims of armed conflict.*

Purpose. The purpose of the article is to examine the problems of systematization of legislation in the field of protection of victims of armed conflict in Ukraine and to substantiate the role of systematization in increasing the effectiveness of administrative and legal regulation in this sphere.

Materials and Methods. The materials of the research include the provisions of the Constitution of Ukraine, laws and subordinate normative legal acts regulating specific aspects of the protection of victims of armed conflict, as well as scholarly works of Ukrainian researchers in the field of administrative law and procedure. The methodological basis of the study comprises formal-legal, systemic-structural, comparative-legal, and logical-legal methods.

Results. The article identifies manifestations of vertical, horizontal, procedural, status-based, and registry-related inconsistency of legislation that complicate the realization of constitutional guarantees of affected persons. It is substantiated that the absence of a basic law on victims of armed conflict, the multiplicity of special legal statuses and autonomous registers, as well as non-unified administrative procedures lead to repeated confirmation of the same legally relevant facts and to the formation of de facto administrative inequality.

Prospects. A promising direction is the development of a unified model for the systematization of legislation in the field of protection of victims of armed conflict, which combines codification, unification, and consolidation of normative acts, as well as the introduction of the principle of mutual recognition of legally relevant facts and the establishment of an integrated register of victims of armed conflict.

Key words: *systematization of legislation, victims of armed conflict, internally displaced persons, administrative and legal regulation, public administration, administrative procedures, normative fragmentation, integrated register.*

Постановка проблеми. Збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила безпрецедентні за масштабами та тривалістю гуманітарні наслідки, що зумовили появу значної кількості осіб, які зазнали фізичної, майнової, психологічної та соціальної шкоди внаслідок збройного конфлікту. Реакцією держави на ці виклики стало інтенсивне формування

спеціального нормативно-правового масиву, спрямованого на регулювання окремих аспектів захисту постраждалих осіб, зокрема у сферах соціального забезпечення, компенсації завданої шкоди, надання адміністративних послуг, встановлення правових статусів та реалізації процедур відновлення порушених прав. Водночас зазначений процес відбувався фрагментарно, без належної концептуальної єдності та системної координації, що зумовило накопичення значної кількості різнорівневих нормативно-правових актів, неузгоджених між собою за предметом регулювання, термінологією, колом суб'єктів та процедурними механізмами реалізації.

Наявність множинних спеціальних законів і підзаконних нормативних актів, орієнтованих на різні категорії осіб або окремі види шкоди, ускладнює реалізацію прав жертв збройного конфлікту та негативно впливає на ефективність публічного адміністрування у відповідній сфері. Відсутність єдиного нормативного підходу до визначення поняття жертви збройного конфлікту, поєднана з розпорошенням адміністративних процедур і повноважень між різними суб'єктами публічного адміністрування, породжує правову невизначеність, дублювання регуляторних механізмів і нерівність у доступі до гарантованих державою форм захисту. За таких умов особливої актуальності набуває проблема впорядкування чинного законодавства як необхідної передумови забезпечення цілісності, передбачуваності та ефективності адміністративно-правового регулювання.

Систематизація законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту постає не як суто техніко-юридичний процес, а як складний адміністративно-правовий інструмент, спрямований на подолання фрагментарності нормативного регулювання, усунення колізій і прогалин, а також формування єдиного, внутрішньо узгодженого правового простору реалізації прав постраждалих осіб. В умовах триваючого збройного протистояння та постійної трансформації правового середовища проблема систематизації набуває стратегічного значення, оскільки безпосередньо

пов'язана з ефективністю реалізації публічної політики у сфері захисту прав людини, стабільністю адміністративних процедур та довірою громадян до інститутів державної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика систематизації законодавства традиційно посідає важливе місце у вітчизняній адміністративно-правовій науці та розглядається як необхідна умова забезпечення ефективного правового регулювання у сфері публічного управління. У наукових працях систематизація визначається не лише як техніко-юридична діяльність із впорядкування нормативно-правових актів, а як комплексний інструмент удосконалення адміністративно-правового механізму, спрямований на подолання фрагментарності правового регулювання, усунення колізій та забезпечення внутрішньої узгодженості нормативного масиву.

Значний внесок у розвиток теоретичних засад систематизації адміністративного законодавства здійснено в дисертаційному дослідженні Г. М. Сарибаєвої, у якому систематизація обґрунтовується як самостійний ресурс галузевого реформування адміністративного права. Авторка розглядає систематизацію як цілісну систему взаємопов'язаних елементів – обліку, інкорпорації, консолідації та кодифікації, що перебувають у внутрішніх і зовнішніх зв'язках та зорієнтовані на досягнення єдиної мети впорядкування нормативного регулювання [1, с. 3-4]. Запропонований системний підхід має універсальний характер і може бути адаптований до окремих сфер публічного адміністрування, зокрема тих, що характеризуються високим рівнем нормативної фрагментації.

У дослідженнях І. Б. Коліушка систематизація нормативно-правових актів розглядається у контексті адміністративної реформи як необхідна умова підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади та забезпечення реалізації прав і свобод людини. Автор акцентує увагу на негативних наслідках нормативної розпорошеності для функціонування

адміністративних процедур і наголошує на потребі формування узгодженої системи правових регуляторів, здатної забезпечити передбачуваність і стабільність управлінських рішень [2, с. 20–24, 45–49, 97–103].

Як зазначає Р. С. Мельник, система адміністративного законодавства являє собою диференційовану сукупність законодавчих актів, прийнятих Верховною Радою України у встановленому порядку, спрямованих на регулювання суспільних відносин у сфері діяльності публічної адміністрації. При цьому вона, поряд із системою підзаконних адміністративно-правових актів, становить складову частину системи адміністративно-правових актів більш високого рівня, що зумовлює необхідність їх внутрішньої узгодженості та впорядкування [3, с. 72].

Сучасні наукові дослідження проблем систематизації адміністративного законодавства представлені також у працях О. В. Музи та О. В. Ткалі, у яких наголошується на відсутності єдиних концептуальних підходів до побудови системи адміністративного законодавства України та обґрунтовується необхідність кодифікаційних рішень як способу подолання його фрагментарності. Автори підкреслюють, що надмірна кількість спеціальних і підзаконних актів негативно впливає на якість адміністративно-правового регулювання та ускладнює правозастосовну діяльність [4, с. 284–285; 5, с. 139–141].

Процесуальний вимір проблеми доповнюється положеннями адміністративно-процесуальної доктрини, відповідно до яких множинність і неузгодженість нормативних приписів безпосередньо впливають на реалізацію адміністративних процедур, доступ осіб до публічних послуг та ефективність захисту порушених прав у відносинах із суб'єктами владних повноважень. У цьому контексті систематизація законодавства розглядається як передумова формування стабільного процедурного середовища публічного адміністрування.

У межах цього дослідження систематизація законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту розглядається як комплексна адміністративно-правова діяльність і результат, спрямовані на формування внутрішньо узгодженої та ієрархічно впорядкованої системи правового регулювання. З огляду на міжгалузевий характер відповідної сфери та множинність статусних режимів, систематизація не може обмежуватися застосуванням одного інструменту. Вона потребує поєднання кодифікації, інкорпорації та консолідації законодавства, що дозволяє одночасно подолати вертикальну і горизонтальну нормативну несистемність, а також упорядкувати адміністративні процедури і реєстраційні механізми захисту постраждалих осіб.

Водночас попри значну кількість наукових праць, присвячених загальним питанням систематизації адміністративного законодавства, проблематика впорядкування нормативно-правових актів саме у сфері захисту жертв збройного конфлікту залишається недостатньо дослідженою. Наявні дослідження не формують цілісного уявлення про систематизацію як інструмент удосконалення адміністративно-правового регулювання захисту жертв збройного конфлікту, що зумовлює актуальність подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Метою статті є дослідження стану та виявлення проблем систематизації законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту в Україні, а також обґрунтування ролі систематизації у підвищенні ефективності адміністративно-правового регулювання у зазначеній сфері.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є норми Конституції України, закони та підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють окремі аспекти захисту жертв збройного конфлікту, а також наукові праці вітчизняних учених у галузі адміністративного права і процесу, присвячені проблемам систематизації законодавства, адміністративно-правового регулювання та публічного адміністрування.

Методологічну основу статті становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Зокрема, формально-юридичний метод використано для аналізу змісту нормативно-правових актів та виявлення їхньої внутрішньої неузгодженості; системно-структурний метод – для дослідження законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту як цілісного нормативного масиву; порівняльно-правовий метод – для зіставлення підходів до систематизації законодавства в адміністративно-правовій доктрині; логіко-юридичний метод – для формулювання узагальнень і висновків щодо підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання у зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу. Конституція України формує базову ціннісну та нормативну основу державної політики щодо захисту осіб, постраждалих внаслідок збройного конфлікту. Стаття 3 визначає життя, здоров'я, гідність і безпеку людини як найвищу соціальну цінність та покладає на державу обов'язок їх забезпечення. Статті 27 і 28 конкретизують цей імператив, встановлюючи обов'язок держави щодо захисту життя та заборону катувань, жорстокого чи такого, що принижує гідність, поводження, – гарантії, які мають ключове значення для цивільних жертв війни, військовополонених та інших осіб, що зазнали насильства. Соціальний вимір захисту постраждалих закріплений у статті 46, яка гарантує право на соціальний захист у разі втрати працездатності, засобів існування чи інших обставин, спричинених війною. Принцип верховенства права (стаття 8) та право на ефективний засіб юридичного захисту (стаття 55) формують конституційний обов'язок держави забезпечити реальні механізми доступу жертв до правосуддя та відновлення їхніх прав [6].

У сукупності зазначені положення створюють конституційну рамку, яка загалом відповідає міжнародним стандартам захисту жертв збройного конфлікту, визначеним Женевськими конвенціями 1949 року та сучасною доктриною міжнародного гуманітарного права. Водночас така рамка має

переважно декларативний характер і потребує подальшого законодавчого наповнення, яке на сьогодні залишається фрагментарним.

Проблеми систематизації законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту в Україні знаходять своє відображення у загальних закономірностях розвитку адміністративно-правового регулювання, на які звертає увагу сучасна доктрина. У підручнику "Адміністративний процес України" наголошується, що ефективність реалізації прав особи безпосередньо залежить від існування впорядкованої, внутрішньо узгодженої системи норм, яка забезпечує єдині підходи до процедур і рішень у сфері публічного адміністрування [7, с. 7–12]. Автори підкреслюють, що фрагментарність нормативного масиву, розпорошеність процедур та відсутність уніфікованих стандартів призводять до порушення принципів правової визначеності, рівності та передбачуваності правозастосування [7, с. 47–50]. Саме ці риси виявляються найгостріше у сфері захисту осіб, що постраждали від збройного конфлікту, де множинність правових режимів та статусів системно ускладнює реалізацію базових соціальних та адміністративних гарантій.

Дослідження Р. С. Мельника підтверджує, що сучасний стан вітчизняного законодавства характеризується деструктивною децентралізацією, яка є перешкодою для ефективної державної політики [3, с. 14–15]. Автор зазначає, що адміністративно-правове регулювання наразі постає як "сукупність правових інститутів", позбавлених цілісної системоутворювальної основи, що зумовлює розпорошеність норм між численними актами [3, с. 5, 58]. У контексті забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, цивільних поранених та інших категорій постраждалих, це призводить до відсутності єдиного концептуального підходу до їхнього статусу. Як наслідок, виникають дефекти правозастосування, за яких особи зі схожими фактичними характеристиками підпадають під розрізнені, а

часто й суперечливі правові режими замість інтегрованої системи державного захисту [3, с. 242, 374].

І. Коліушко, аналізуючи дефекти адміністративного законодавства, підкреслює, що невизначеність компетенцій, дублювання функцій різними органами та відсутність міжвідомчої координації є проявами глибокої структурної кризи нормотворення [2, с. 38–47]. Він доводить, що системна фрагментація посилюється там, де законодавець не створив єдиного підходу до визначення статусів, процедур та стандартів доказування [2, с. 99–104]. У сфері захисту жертв збройного конфлікту це проявляється у множинності незалежних реєстрів (військовополонених, зниклих безвісти, ВПО), різних процедурах підтвердження шкоди та роз'єднанні соціальних, медичних і адміністративних механізмів допомоги.

Узагальнення теоретичних положень дозволяє констатувати, що системні проблеми українського законодавства, ідентифіковані адміністративно-правовою доктриною, повною мірою проявляються у сфері захисту жертв збройного конфлікту. За відсутності цілісної концепції правового регулювання норми, що визначають правове становище постраждалих осіб, сформовані фрагментарно та розподілені між значною кількістю спеціальних законів, кожен з яких охоплює лише окремий сегмент статусного захисту. Така нормативна побудова унеможливлює формування інтегрованої правової категорії "жертва збройного конфлікту" як комплексного суб'єкта адміністративно-правового регулювання, унаслідок чого держава не володіє єдиним механізмом реалізації конституційних гарантій життя, гідності та безпеки, а правозастосування набуває статусно диференційованого характеру.

Проблеми систематизації законодавства проявляються як у вертикальній, так і в горизонтальній площині. У вертикальній структурі нормативних актів спостерігається розрив між конституційними приписами та недостатньо розвинутим законодавчим рівнем: базовий закон про жертв

збройного конфлікту відсутній, спеціальний правовий статус цієї категорії осіб не визначений, а чинні законодавчі приписи зосереджені переважно на окремих видах соціальної підтримки, а не на комплексних гарантіях захисту. У таких умовах вертикальна систематизація законодавства не відбувається належним чином: норми Конституції не конкретизуються в єдиному законі, а підзаконні акти, що запроваджують окремі процедури або виплати, формуються фрагментарно й без належної ієрархічної узгодженості. У результаті порушується принцип субординації нормативних актів, коли підзаконне регулювання фактично заміщує собою прогалини законодавчого рівня замість того, щоб деталізувати чітко визначені законом положення. Так, Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" визначає порядок реєстрації та соціального забезпечення ВПО, але не встановлює правового статусу особи, яка постраждала внаслідок збройного конфлікту [8]. Наявність довідки ВПО надає право на окремі соціальні гарантії, однак не означає юридичного визнання людини жертвою збройного конфлікту. Унаслідок цього навіть особа, яка втратила житло, зазнала психологічної травми або втратила членів сім'ї внаслідок бойових дій, не вважається жертвою збройного конфлікту, якщо, наприклад, вона не змінила місце проживання та не отримала статусу внутрішньо переміщеної особи.

Аналогічна ситуація спостерігається й у регулюванні статусу ветеранів. Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" містить значний обсяг соціальних гарантій, однак його структура прив'язана до осіб, чий правовий статус пов'язаний з участю у бойових діях чи збройній боротьбі. Розділ II Закону детально визначає коло ветеранів війни, учасників бойових дій та осіб, на яких поширюється його дія, охоплюючи як військовослужбовців, так і окремі категорії цивільних, залучених до виконання бойових завдань або забезпечення бойової діяльності військ [9]. Водночас цей Закон не поширюється на переважну

більшість цивільних осіб, які зазнали шкоди від бойових дій, не визначає механізмів медичної, психологічної чи правової підтримки для сімей військовополонених, депортованих дітей чи осіб, які пережили катування. Така вибірковість суперечить логіці міжнародного гуманітарного права, яке оперує категорією "жертви збройного конфлікту" незалежно від попереднього статусу особи (військовий чи цивільний) до моменту поранення, депортації чи психотравми [10].

Вертикальну несистемність підсилює й характер підзаконного регулювання. Постанови Кабінету Міністрів України та накази міністерств здебільшого мають ситуативний, "реактивний" характер, спрямований на розв'язання окремих наслідків збройного конфлікту, а не на формування загального механізму реалізації прав постраждалих. Показовою є постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1396 "Деякі питання соціального захисту осіб, які мають особливі та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, ветеранів війни та осіб, що працюють в спеціальних умовах", якою одночасно затверджено три різні порядки:

використання коштів державного бюджету для виплат особам з особливими (трудовими) заслугами;

здійснення разової грошової виплати до Дня Незалежності України ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань;

призначення та виплати одноразової грошової допомоги працівникам об'єктів критичної інфраструктури, державним службовцям і посадовим особам місцевого самоврядування за шкоду життю та здоров'ю, завдану внаслідок збройної агресії Російської Федерації [11].

Така конструкція демонструє, що навіть у межах одного підзаконного акта держава формує окремі регулятивні сегменти соціального захисту для вузьких статусних груп, не вибудовуючи єдиного комплексного механізму адміністративно-правового регулювання захисту жертв збройного конфлікту як самостійної категорії.

Практичним проявом цих недоліків є ускладнений доступ до державного захисту для осіб, які постраждали від бойових дій, але не підпадають під жоден із чинних спеціальних статусів (цивільні, що зазнали поранення внаслідок обстрілів, родини зниклих безвісти, члени сімей військовополонених тощо). За відсутності єдиного правового режиму такі особи змушені самостійно відшукувати та поєднувати розпорошені норми різних законів і підзаконних актів. На відміну від цього, у міжнародному гуманітарному праві базовою є універсальна категорія "жертви збройного конфлікту", на яку поширюється цілісний комплекс гарантій незалежно від попереднього статусу чи обставин завдання шкоди. Фрагментація національного регулювання фактично позбавляє значну частину постраждалих можливості оперативно реалізувати свої права.

На локальному рівні, зокрема у діяльності військових адміністрацій, спостерігаються істотні відмінності у практиці застосування норм, що зумовлює територіально диференційований характер реалізації адміністративних процедур у сфері захисту жертв збройного конфлікту. За таких умов доступ до заходів державної допомоги фактично залежить не лише від змісту конституційних гарантій, а й від рівня ресурсної, організаційної та інституційної спроможності конкретної територіальної громади. Незважаючи на те, що Порядок подання заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, завданих агресією Російської Федерації, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року № 365, передбачає уніфікований механізм подання документів через Єдиний державний вебпортал електронних послуг "Дія" [12], практична можливість скористатися зазначеною процедурою залишається істотно різною залежно від безпекових умов, кадрового забезпечення та технічної доступності відповідних адміністративних сервісів на місцях.

У відносно стабільних областях (Київській, Львівській) військові адміністрації та центри надання адміністративних послуг забезпечують

функціонування стаціонарних пунктів доступу, надають консультаційну підтримку та допомагають громадянам із завантаженням фотодоказів пошкодженого майна чи використанням дистанційних форматів обстеження. Натомість у прифронтових регіонах – Херсонській, Харківській та окремих районах Запорізької області – реалізація аналогічних процедур суттєво ускладнена. Відсутність стабільного інтернет-зв'язку, дефіцит кваліфікованих працівників, пошкодження інфраструктури та постійна загроза життю працівників значно обмежують можливість подання заяв або завантаження необхідних матеріалів. У низці громад дистанційні способи підтвердження збитків технічно недоступні, а проведення очного обстеження майна фактично заблоковане через небезпеку.

У підсумку однакові за змістом правові процедури застосовуються з різним рівнем ефективності, що породжує нерівність у доступі жертв збройного конфлікту до механізмів компенсації та суперечить принципам рівності й поваги до гідності людини, закріпленим у статтях 3, 21 і 24 Конституції України [6].

У горизонтальному вимірі систематизації законодавства основною проблемою є відсутність уніфікованої міжвідомчої моделі регулювання, яка б забезпечувала погодженість норм однакового рівня юридичної сили та єдині підходи до встановлення статусу жертв збройного конфлікту. Горизонтальна систематизація передбачає узгодженість норм, що належать до одного рівня нормативної ієрархії, а її порушення проявляється у фрагментації компетенцій, дублюванні повноважень і множинності процедур щодо одного й того самого юридичного факту.

Повноваження у сфері захисту постраждалих розподілені між Міністерством соціальної політики, сім'ї та єдності України, Міністерством у справах ветеранів України, Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством оборони України, Міністерством національної єдності

України, військовими адміністраціями та центрами надання адміністративних послуг. Проте їх взаємодія не врегульована єдиною координаційною рамкою. Це зумовлює дублювання функцій, зокрема паралельне ведення обліку військовополонених або осіб з інвалідністю різними органами, а також формування несумісних вимог до доказування.

Низка законів однакової юридичної сили встановлює власні процедури підтвердження статусів постраждалих, що створює міжнормові суперечності. Так, Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" базується на критеріях фактичного місця проживання та переміщення [8], тоді як Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" визначає поранення, участь у бойових діях чи перебування в полоні через документи військових частин і медичні висновки [9]. Натомість Закон України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин" створює окремий режим встановлення факту зникнення та веде відокремлений реєстр [13].

У результаті закони одного рівня регулюють суміжні категорії постраждалих на основі різних критеріїв, не передбачають обміну даними та не визнають юридичну силу доказів, зібраних за іншими процедурами. Особа, що є водночас ВПО, членом сім'ї полоненого чи цивільним пораненим, змушена доводити один і той самий факт у кожному органі окремо.

Такий стан формує відокремлені регулятивні блоки в межах одного законодавчого рівня, а не єдину систему, що і є сутністю горизонтальної несистемності. Фактичним наслідком стає поглиблення нерівності в доступі до допомоги, зростання процедурного навантаження та неможливість забезпечити послідовне й передбачуване правозастосування для всіх категорій жертв збройного конфлікту.

Для виявлення системної фрагментації законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту доцільним є застосування індикаторного

підходу, який дозволяє оцінити як вертикальну, так і горизонтальну узгодженість нормативного регулювання. У межах цього дослідження системна несумісність законодавства фіксується за такими основними критеріями:

наявність розриву між конституційними положеннями та законодавчим рівнем регулювання, зокрема відсутність базового закону, що деталізує конституційні гарантії захисту жертв збройного конфлікту;

фрагментація законодавства на окремі статусні режими, сформовані за різними критеріями (переміщення, участь у бойових діях, поранення, зникнення безвісти, полон тощо), без єдиного нормативного ядра;

множинність автономних державних реєстрів постраждалих осіб, які не пов'язані між собою та не забезпечують взаємного визнання встановлених юридично значущих фактів;

дублювання та перехрещення компетенцій між органами публічної влади, що здійснюють встановлення статусів і надання заходів захисту;

відсутність уніфікованих адміністративних процедур підтвердження шкоди та різні стандарти доказування одного й того самого факту в межах різних правових режимів;

несинхронність строків, умов і процедур реалізації прав, що зумовлює різний обсяг гарантій для осіб у порівнюваних життєвих ситуаціях.

Сукупність зазначених індикаторів дозволяє обґрунтовано констатувати наявність як вертикальної, так і горизонтальної несистемності законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту та пояснити її вплив на ефективність адміністративно-правового регулювання.

Таблиця 1

Прояви несистемності адміністративно-правового регулювання захисту окремих категорій жертв збройного конфлікту в Україні

Категорія постраждалих	Нормативна база	Суб'єкти публічного адміністрування	Процедури / інструментарій	Тип несистемності та ключова деструкція
1. Поранені та хворі (військовослужбовці й цивільні)	Закони України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", "Основи законодавства України про охорону здоров'я", "Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я", "Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні", "Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження оцінювання повсякденного функціонування особи", постанови Кабінету Міністрів України у сфері оцінювання повсякденного функціонування особи, медичної та медико-соціальної реабілітації, інші профільні відомчі акти	Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство оборони України; Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України; Пенсійний фонд України; Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю; військово-лікарські комісії; експертні команди з оцінювання повсякденного функціонування особи, що діють у закладах охорони здоров'я	Процедура військово-лікарської експертизи; процедура оцінювання повсякденного функціонування особи; електронна система охорони здоров'я; централізований банк даних з проблем інвалідності; адміністративні процедури призначення пенсій і соціальних виплат	Вертикальна та процедурна несистемність: збереження паралельного існування відомчої військово-лікарської експертизи та загальнодержавної системи оцінювання повсякденного функціонування особи без єдиного нормативного стандарту підтвердження шкоди, завданої збройним конфліктом. Ключова деструкція: методологічна та процедурна деструкція, що проявляється у відсутності уніфікованого критерію воєнного походження травми для цивільних осіб і змушує військовослужбовців проходити дублюючі експертні процедури, створюючи надмірне доказове та часове навантаження і затримки у реалізації соціальних гарантій

2. Внутрішньо переміщені особи	Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб", постанови Кабінету Міністрів України щодо соціальної підтримки	Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України; Міністерство національної єдності України; органи місцевого самоврядування; військові адміністрації	Адміністративна процедура взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; Єдина інформаційна база даних про внутрішньо переміщених осіб; процедури призначення адресної допомоги та інших видів соціальної підтримки	Горизонтальна та статусна несистемність: нормативне зосередження регулювання виключно на факті переміщення без правового визнання ВПО як жертви збройного конфлікту та без інтеграції відповідного статусу з іншими режимами захисту. Ключова деструкція: статусна деструкція, що унеможливлює автоматичне поширення компенсаційних, відновлювальних і реабілітаційних механізмів на осіб, які фактично зазнали шкоди від збройного конфлікту, але не підпадають під інші спеціальні статуси
3. Сім'ї осіб, зниклих безвісти за особливих обставин	Закони України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин", "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування", Цивільний кодекс України (в частині визнання особи безвісно відсутньою або оголошення померлою), постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 року № 511 "Деякі питання	Міністерство внутрішніх справ України; Національна поліція України; Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; Генеральний штаб Збройних Сил України; Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України; Пенсійний фонд України	Адміністративна процедура внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; процедури верифікації інформації через Національне інформаційне бюро; адміністративна процедура призначення пенсії у	Вертикальна, процедурна та реєстрова несистемність: автономне функціонування Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин без універсальної преюдиційної сили встановлених у ньому юридично значущих фактів для інших адміністративних процедур соціального забезпечення. Ключова деструкція: процедурна деструкція у вигляді відсутності автоматичної презумпції права на соціальний захист, що змушує

	виконання Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин"" та інші, накази Міністерства внутрішніх справ України щодо функціонування Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, інші підзаконні та відомчі акти у сфері обліку та соціального забезпечення членів сімей осіб, зниклих безвісти за особливих обставин		зв'язку з втратою годувальника; суміжні процедури соціального забезпечення членів сімей	членів сімей повторно доводити один і той самий факт зникнення в різних органах публічної влади та фактично перекладає на постраждалих функцію міжвідомчої координації
4. Особи, майно яких пошкоджене або знищене внаслідок збройної агресії	Закони України "Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України", Цивільний кодекс України, Житловий кодекс України, "Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку", "Про місцеве самоврядування в Україні", постанови Кабінету Міністрів України щодо реалізації програми "єВідновлення", ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та	Міністерство розвитку громад та територій України; Міністерство цифрової трансформації України; Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України; Державна сервісна служба містобудування України; органи місцевого самоврядування; військові адміністрації; комісії з розгляду питань щодо надання компенсації	Адміністративна процедура подання та розгляду заяви про компенсацію; Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій; електронна процедура подання заяви через Єдиний державний вебпортал електронних послуг; технічне обстеження об'єктів нерухомості; ухвалення адміністративного	Горизонтальна та реєстрова несистемність: ізольоване функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, без нормативно закріпленої інтеграції з персональними соціальними та статусними реєстрами. Ключова деструкція: реєстрово-процедурна деструкція, що унеможливлює комплексну оцінку сукупної шкоди, завданої одній особі, та посилюється проблемами доведення права власності на майно на тимчасово окупованих територіях, формуючи фактичну адміністративну нерівність доступу до компенсацій залежно

	знищеного внаслідок бойових дій, інші профільні підзаконні акти		рішення про надання компенсації у формі грошових виплат або житлових сертифікатів	від територіальних і документальних чинників
5. Особи, які постраждали від сексуального та гендерно зумовленого насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом	Кримінальний кодекс України, Закони України "Про запобігання та протидію домашньому насильству", "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків", "Про соціальні послуги", міжнародні договори України у сфері міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, підзаконні акти у сфері надання соціальних, медичних і психологічних послуг постраждалим особам	Міністерство внутрішніх справ України; Національна поліція України; Офіс Генерального прокурора; Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України; органи місцевого самоврядування	Кримінальне провадження за фактами сексуального та гендерно зумовленого насильства; медичні процедури фіксації тілесних ушкоджень і психотравм; адміністративні процедури надання соціальних та психологічних послуг; відсутність спеціалізованої адміністративної процедури та єдиного державного реєстру постраждалих осіб	Нормативно-статусна та процедурна несистемність: відсутність спеціального адміністративно-правового статусу особи, яка постраждала від сексуального та гендерно зумовленого насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом, а також відсутність уніфікованої адміністративної процедури та спеціалізованого реєстру. Ключова деструкція: статусно-процедурна деструкція, що зумовлює фрагментарність захисту, залежність доступу до допомоги від ініціювання кримінального провадження, підвищені ризики вторинної віктимізації та фактичну неможливість комплексної реабілітації й відшкодування шкоди

Джерело: складено автором на основі аналізу нормативно-правових актів

На підставі проведеного аналізу, узагальненого в таблиці, можна констатувати, що практичні прояви несистемності законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту формуються внаслідок поєднання процедурної, інституційної, статусної та реєстрової фрагментації правового регулювання. Відсутність уніфікованих адміністративних процедур і механізмів взаємного визнання юридично значущих фактів зумовлює багаторазове підтвердження одного й того самого факту завдання шкоди та створює надмірне доказове навантаження на заявників. Дублювання повноважень між суб'єктами публічного адміністрування та автономне функціонування реєстрів призводять до фрагментованої й непередбачуваної правозастосовної практики, яка в процесі реалізації норм трансформується у територіальну асиметрію доступу до адміністративних послуг, коли обсяг і реальність державного захисту залежать від місця проживання, рівня безпеки та організаційної спроможності відповідної території.

У сукупності ці тенденції свідчать, що нормативна фрагментарність не лише ускладнює належне виконання функцій публічної адміністрації, але й фактично звужує можливості постраждалих реалізувати свої конституційні права. Це об'єктивно обумовлює необхідність комплексної систематизації законодавства та розроблення єдиного концептуального підходу до визначення статусу і механізмів захисту жертв збройного конфлікту.

Виявленим проблемам нормативної несистемності відповідають такі основні напрями галузевої систематизації законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту в Україні.

По-перше, подоланню фрагментарності та розпорошеності норм сприятиме прийняття спеціального базового закону про захист жертв збройного конфлікту, який виконував би кодифікаційну функцію. У ньому доцільно:

визначити уніфіковану категорію "жертви збройного конфлікту" та коло осіб, які до неї належать;

закріпити загальні принципи та гарантії адміністративно-правового характеру їх захисту;

встановити співвідношення цього закону з чинними актами, що регулюють статус внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, зниклих безвісти тощо.

Такий закон має стати "нормативним ядром", до якого відсилатимуться інші спеціальні закони, що є власне змістом галузевої систематизації.

По-друге, для усунення вертикальної несистемності необхідно здійснити інкорпорацію та консолідацію підзаконних актів у цій сфері. Йдеться про: перегляд та скасування дублюючих і ситуативних порядків, що регулюють окремі аспекти допомоги постраждалим;

прийняття узагальненої рамкової постанови Кабінету Міністрів України, яка б встановлювала єдині підходи до адміністративних процедур (подання заяв, підтвердження шкоди, призначення виплат);

приведення відомчих інструкцій і наказів у відповідність до базового закону.

Таким чином досягається впорядкування "по вертикалі": Конституція України – базовий закон – узгоджені підзаконні акти.

По-третє, подолання горизонтальної фрагментації потребує уніфікації законодавчих приписів однакового рівня юридичної сили. Це передбачає:

внесення змін до спеціальних законів (про ВПО, про статус ветеранів, про осіб, зниклих безвісти тощо) з метою узгодження критеріїв віднесення особи до постраждалих;

закріплення в них єдиних або взаємно узгоджених стандартів доказування та процедурних елементів (форма заяви, перелік документів, строки розгляду);

нормативне запровадження механізмів взаємного визнання статусів і доказів, коли факт завдання шкоди, встановлений в одній процедурі, визнається усіма іншими органами без повторного підтвердження.

Це дозволить перетворити нинішній "набір відокремлених регулятивних блоків" на узгоджену підсистему норм одного рівня.

По-четверте, важливим напрямом є систематизація інформаційно-реєстраційного забезпечення через створення інтегрованого реєстру жертв збройного конфлікту як юридично закріпленого елементу законодавчої системи. Відповідні зміни до законів мають:

визначити правовий статус такого реєстру, його мету та принципи функціонування;

унормувати порядок наповнення реєстру даними різними суб'єктами;

встановити правила доступу та обміну інформацією між органами публічної адміністрації.

Це забезпечить єдність облікових підходів і усуне множинність несумісних баз даних, що сьогодні підсилює несистемність.

По-п'яте, для зменшення територіальної асиметрії реалізації прав постраждалих доцільно уніфікувати нормативні вимоги до організації процедур на місцевому рівні. Це може бути досягнуто через:

закріплення в нормативних актах єдиних стандартів роботи центрів надання адміністративних послуг і військових адміністрацій щодо прийому заяв жертв збройного конфлікту;

встановлення обов'язковості електронних та дистанційних форм взаємодії як елементу загальнонаціонального механізму, а не локальної ініціативи.

У такий спосіб систематизація законодавства доповнюється уніфікацією процедурної інфраструктури, що мінімізує залежність реалізації прав від місця проживання постраждалих.

Сукупна реалізація зазначених напрямів дозволить трансформувати нинішній фрагментований масив норм у цілісну, ієрархічно впорядковану систему законодавства, здатну забезпечити належне адміністративно-правове регулювання захисту жертв збройного конфлікту в Україні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволило комплексно оцінити стан систематизації законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту в Україні та підтвердило, що чинна нормативна модель характеризується глибокою фрагментацією, яка ускладнює ефективну реалізацію конституційних гарантій постраждалих. Конституція України формує цілісну ціннісну та правову рамку такого захисту, однак її приписи не трансформовані у внутрішньо узгоджену систему законодавства.

Аналіз чинних законів засвідчив, що регулювання здійснюється щодо окремих категорій постраждалих на підставі різних критеріїв, що формує сукупність роз'єднаних статусних режимів. Відсутність єдиної дефініції жертви збройного конфлікту, розрив між конституційними нормами і законодавчим рівнем, множинність підзаконних актів, дублювання повноважень, неуніфіковані процедури та доказові стандарти свідчать про наявність як вертикальної, так і горизонтальної нормативної несистемності.

Практичним наслідком таких дисфункцій є ускладнення доступу постраждалих до державного захисту, багаторазове підтвердження одних і тих самих юридично значущих фактів та формування фактичної адміністративної нерівності. Це підтверджує, що нормативна фрагментація безпосередньо впливає на реальність здійснення конституційних прав жертв збройного конфлікту.

Запропоновані напрями вдосконалення доцільно розглядати не ізольовано, а як елементи єдиної моделі систематизації законодавства у сфері захисту жертв збройного конфлікту. Така модель ґрунтується на поєднанні кодифікаційних і уніфікаційних інструментів та передбачає: ухвалення рамкового базового закону про жертв збройного конфлікту як нормативного ядра; внесення узгоджених змін до спеціальних законів, що регулюють окремі статусні режими; а також ревізію й консолідацію підзаконних актів з метою усунення дублювання та процедурної розбіжності. Ключовим елементом цієї моделі є нормативне закріплення принципу "взаємного визнання" юридично значущих фактів і статусів, відповідно до якого факт завдання шкоди або набуття статусу, встановлений у межах однієї адміністративної процедури, визнається іншими органами публічної адміністрації без повторного доказування. Інформаційно-реєстраційною основою реалізації такої моделі має стати інтегрований реєстр жертв збройного конфлікту, який функціонує як юридично визначений елемент системи публічного адміністрування, забезпечуючи єдність обліку, міжвідомчий обмін даними та процедурну послідовність реалізації прав постраждалих осіб.

Систематизація законодавства у цій сфері є необхідною умовою побудови дієвої моделі публічного адміністрування, орієнтованої на забезпечення конституційних прав постраждалих і передбачуваність правозастосування.

Перспективним напрямом є розроблення концепції базового закону про жертв збройного конфлікту з визначенням його місця в ієрархії джерел та механізмів узгодження зі спеціальними законами і підзаконними актами. Окремого дослідження потребує модель "взаємного визнання" юридично значущих фактів і статусів між процедурами різних органів, включно зі стандартами доказування та процесуальними строками. Важливо поглибити наукове обґрунтування інтегрованого реєстру жертв збройного

конфлікту як елементу інформаційно-реєстраційної інфраструктури публічного адміністрування (правовий статус, наповнення, доступ, обмін даними, захист персональних даних). Доцільним є проведення порівняльно-правового аналізу моделей систематизації та кодифікації у соціально чутливих сферах у державах Європейського Союзу для визначення переносимих інструментів в український контекст.

Література

1. Сарибаєва Г. М. Адміністративно-правове регулювання у сфері охорони здоров'я: теоретико-правові засади систематизації нормативно-правових актів : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2019. 556 с.

2. Коліушко І. Б. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні : монографія. Київ : Факт, 2002. 260 с.

3. Мельник Р. С. Система адміністративного права України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 398 с.

4. Муза О. В. Актуальні питання систематизації адміністративного законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 284–286. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-10/64

5. Ткаля О. В. Проблеми та перспективи систематизації адміністративного законодавства України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 2. С. 139–143.

6. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 07.12.2025).

7. Адміністративний процес України : підручник / за заг. ред. Д. І. Йосифовича. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 500 с.

8. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text (дата звернення: 07.12.2025).

9. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text (дата звернення: 07.12.2025).

10. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 07.12.2025).

11. Деякі питання соціального захисту осіб, які мають особливі та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, ветеранів війни та осіб, що працюють в спеціальних умовах: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1396. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396-2023-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.12.2025).

12. Про затвердження Порядку подання заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, що завдані агресією Російської Федерації проти України, до Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року № 365. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2024-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.12.2025).

13. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12 липня 2018 року № 2505-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text (дата звернення: 07.12.2025).

References

1. Sarybaieva H. M. Administratyvno-pravove rehuliuvannia u sferi okhorony zdorovia: teoretyko-pravovi zasady systematyzatsii normatyvno-pravovykh aktiv : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.07. Zaporizhzhia, 2019. 556 p. [in Ukrainian].

2. Koliushko I. B. Vykonavcha vlada ta problemy administratyvnoi reformy v Ukraini : monohrafiia. Kyiv : Fakt, 2002. 260 p. [in Ukrainian].

3. Melnyk R. S. Systema administratyvnoho prava Ukrainy : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.07. Kharkiv, 2010. 398 p. [in Ukrainian].

4. Muza O. V. Aktualni pytannia systematyzatsii administratyvnoho zakonodavstva Ukrainy. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2024. № 10. P. 284–286. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-10/64 [in Ukrainian].

5. Tkalia O. V. Problemy ta perspektyvy systematyzatsii administratyvnoho zakonodavstva Ukrainy. *Aktualni problemy vitchyznianoi yurysprudentsii*. 2019. № 2. P. 139–143 [in Ukrainian].

6. Konstytutsiia Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text [in Ukrainian].

7. Administratyvnyi protses Ukrainy : pidruchnyk / za zah. red. D. I. Yosyfovycha. Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2021. 500 p. [in Ukrainian].

8. Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib: Zakon Ukrainy vid 20 zhovtnia 2014 roku № 1706-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text [in Ukrainian].

9. Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu: Zakon Ukrainy vid 22 zhovtnia 1993 roku № 3551-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text [in Ukrainian].

10. Zhenevska konventsiia pro zakhyst tsyvilnoho naselennia pid chas viiny vid 12 serpnia 1949 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text [in Ukrainian].

11. Deiaki pytannia sotsialnoho zakhystu osib, yaki maiut osoblyvi ta osoblyvi trudovi zasluhy pered Batkivshchynoiu, veteraniv viiny ta osib, shcho pratsiuiut v spetsialnykh umovakh: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 hrudnia 2023 roku № 1396. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396-2023-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

12. Pro zatverdzhennia Poriadku podannia zaiav pro vidshkoduvannia zbytkiv, vtrat chy shkody, shcho zavdani ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy, do Reiestru zbytkiv, zavdanykh ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy, zasobamy Yedynoho derzhavnoho vebportalu elektronnykh posluh: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 bereznia 2024 roku № 365. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2024-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

13. Pro pravovyi status osib, znyklykh bezvisty za osoblyvykh obstavyn: Zakon Ukrainy vid 12 lypnia 2018 roku № 2505-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text [in Ukrainian].